

Atminties pažinimo kelyje – Girkalnis

Ilgam ilgam, tikriausiai visam gyvenimui, amžininkų prisiminimuose įsirėžę tie 1941 – ieji metai. Istorijos mokslų daktaro Algimanto Kasparavičiaus teigimu – didžiausia Lietuvos tragedija įvyko ne 1940 m. sovietinės okupacijos metu, o būtent po metų, kada buvo sunaikinta Lietuvos žydų bendruomenė. Po šitų metų, kada nacių ir vietos „pareigingų“ asmenų veiksmai sudarė sąlygas blogiui bei smurtui, apie kurį, galbūt, tik dalinai žino šiandieninė visuomenė. Lietuvos žemė tapo nusėta masinėmis kapavietėmis. Šalia daugelio miestų ar miestelių pastebime nuorodas „Holokausto aukų kapai“ ne išimtis yra ir Raseinių rajono miestelis Girkalnis. Čia sunaikintai vietos žydų bendruomenei pagerbti Girkalnio pagrindinė mokykla bei Tarptautinė komisija nacių ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti organizavo „Atminties kelią“ nuo miestelio pagrindinės aikštės iki masinės kapavietės.

Prieš 80 metų

Girkalnyje gyveno 27 gausios žydų šeimos. Įsiveržus naciams ir susiformavus vietos pagalbinei policijai, nuo liepos pirmos pusės prasidėjo grupiniai žmonių šaudymai, likusių žydų suvarymas į kelis namus, uždraudimas pasišalinti, įsakymas ant drabužių nešioti šešiakampes geltonas žvaigždes. Bene tragiškiausia miestelio bendruomenės diena – rugpjūčio 21 – oji, kada iš Raseinių atvažiavo mirties sunkvežimiai. Į juos daužomi buožėmis sugrūsti vyrai ir moterys, sumesti vaikai, seneliai, iš viso 128 žmonės nuvežti į Kadaginės mišką ir sušaudyti ant duobės krašto.

Iš kitos pusės, tragedijos ir asmeninio pavojaus akivaizdoje iškyla žmonės iš didžiosios raidės, išaukę teisingumo dvasios kupinoje aplinkoje. Jie ištiesė pagalbos ranką persekiojamiems, metė iššūkį naciams ir jų pagalbininkams. Šiomet išleistoje istorijos mokslų daktaro Arūno Bubnio knygoje „Holokaustas Lietuvos provincijoje 1941 metais“ minima, jog iš šaudymo duobės išlindusiam Izaokui Bliacheriui pagalbos ranką ištiesė Antanas Jocus, Jonas Masaitis ir kiti Girkalnio apylinkių lietuviai.

Kalbėjo, atėjo ne tik Girkalnio, bet ir kiti žmonės

Prie monumento, kur pagal užrašą 1941 m. rugpjūtį buvo pralietas apie 1650 žydų vaikų, moterų, vyrų kraujas, pagerbti aukas atėjo Raseinių rajono meras Andrius Bautronis, Girkalnio pagrindinės mokyklos direktorius Vytautas Bulotas, Kauno religinės žydų bendruomenės vadovas Mauša Bairakas, istorijos fragmentus ir detales priminė mokytojas Stanislovas Feiza, Raseinių krašto muziejaus muziejininkė Lina Kantautienė. Svečių kalbų motyvuose – susirūpinimas dėl globalių ir lokalių politinių procesų, visuomenės radikalėjimo atmainų, deklaruojamos siekiamybės, jog tai, kas čia įvyko, nepasikartotų. M. Bairakas kalbėjo: „Čia guli visa mano giminė, iš 11 artimų žmonių gyvas liko tik mano tėvas...“

Atminimo eisenoje ėjo ir akmenėlius ant paminklo dėjo Girkalnio seniūnė Justina Šaulienė, vietos mokyklos jaunieji šauliai, Raseinių Marcelijaus Martinaičio viešosios bibliotekos darbuotojai, VŠĮ „Atrask Raseinius“ direktorius, mokytojas Arnas Zmitra, Raseinių r. Ariogalos gimnazijos mokytoja Rasa Zakaitė bei kiti žmonės.

Įamžinimo paradigma ir buvimas kartu

Tarptautinės komisijos vykdančiojo direktoriaus pavaduotoja – švietimo programų koordinatorė Ingrida Vilkienė priminė, jog „ant paminklų tik sausi skaičiai ir yra užduotis įamžinti konkrečius vardus ir pavardes nužudytų žmonių.“ I. Vilkienė išsakė padėką vietos mokyklos, seniūnijos, savivaldybės, žydų bendruomenėms, pavieniams asmenims už *Atminties kelio* organizavimą, buvimą kartu.

Atminties kelias „keliauja“ per Lietuvą ir Girkalnis buvo 17 vieta, kur buvo prisiminta tragiška 1941 – ūjų metų vasarą.

Arūnas Mikalauskas

Klaipėdos r. Veiviržėnų Jurgio Šaulio gimnazijos

Istorijos ir pilietiškumo mokytojas